

ФІНАНСОВА РЕСТРУКТУРИЗАЦІЯ ПІДПРИЄМСТВ ЯК ЗАСІБ СТАБІЛІЗАЦІЇ ЇХ ФІНАНСОВОГО СТАНУ

Н.Г. Слав'янська, кандидат економічних наук.
Л.М.Єріс. м. Суми

В останній час ми спостерігаємо підвищення обсягів промислового виробництва як в цілому по Україні, так і по Сумській області. Так, за підсумками роботи за 2000 р, по Україні вони збільшилися порівняно з 1999, на 12,9 відсотка, а по Сумській обл. - на 2,7 відсотка. Але, на жаль, це зростання не сприяє покращенню фінансового стану. Так, якщо за підсумками роботи за 1999 р- питома вага збиткових промисловості становила по Сумській області 54%, то за 2000 р. вона збільшилась до 62%'. По Україні питома вага збиткових підприємств за підсумками роботи 2000 р, і першого півріччя 2001 р. становить 50%. Наслідок-катастрофічне зростання кредиторської та дебіторської заборгованості суб'єктів господарювання, зниження рівня платоспроможності і, як підсумок, незадовільний фінансовий стан, тобто загроза банкрутства.

Подолати кризові явища на рівні підприємства можна лише за допомогою ринкових механізмів. Один з них - це інститут банкрутства. Без закону про неспроможність підприємств неможливе існування ринкової економіки як такої. Законодавство про банкрутство не тільки стимулює до ефективного використання активів і захищає інтереси кредитора, а й містить механізми, спрямовані на фінансове оздоровлення (санацию) боржника.

Протягом кількох сторіч інститут банкрутства компаній з подальшою ліквідацією чи реструктуризацією їхніх активів залишається невід'ємним і ефективним інструментом ринкового регулювання у переважній більшості країн, де взагалі існує ринкове господарство. Цей інститут одночасно виконує кілька важливих функцій. Першою і найголовнішою з них є правовий захист майнових прав суб'єктів ринку. Існування дійового механізму повернення боргів суттєво зменшує ризик господарської діяльності, стимулює відповідальність і додаткову активність суб'єктів ринку і по суті є однією з ознак приватної власності взагалі.

Нові підходи до банкрутства та санації боржників закладені у Законі України «Про відновлення платоспроможності боржника або оголошення його банкрутом», введеному в дію на початку 2000 р., який кардинально змінив фінансовий механізм санації підприємств у ході провадження справи про банкрутство. Тепер арбітражний суд за клопотанням комітету кредиторів має право винести ухвалу щодо санації.

Реструктуризація підприємств взагалі і фінансова реструктуризація як її складова частина тісно пов'язані з процесом банкрутування. По-перше, тому що своєчасна реструктуризація може бути способом відвернення банкрутства; по-друге, вона може здійснюватися з метою санації; якщо справу про банкрутство вже порушено; по-третє, коли відновити життєздатність підприємства вже неможливо, може здійснюватися з метою більш вигідної реалізації його майна,

На наш погляд, поняття реструктуризації можна сформулювати таким чином: реструктуризація - це перебудова підприємства, яка може бути пов'язана зі зміною форми власності (якщо це державне підприємство), організаційно-правової форми господарювання, організаційної і виробничої структури підприємства, управлінської структури, кадрів і, безумовно, з реформуванням фінансів підприємства. Реструктуризація націлена на забезпечення виживання підприємства в ринкових умовах, підвищення рівня його конкурентоспроможності, забезпечення подальшого розвитку шляхом запропонування більш ефективних методів господарювання і ефективного використання всіх ресурсів. Реструктуризація кожного підприємства має свої особливості. Вони зумовлені його фінансово-економічним станом, завданнями, фінансовими та іншими можливостями тих, хто здійснює реструктуризацію. На одних підприємствах може відбуватися комплексна реструктуризація, на інших - лише один з її напрямків.

Реструктуризація підприємств здійснюється в декілька етапів.

На першому етапі визначаються цілі і завдання, розробляється план здійснення, який має містити стандартні позиції, характерні для бізнес-плану фінансового оздоровлення. Головна ідея - створення умов для задоволення претензій кредиторів за рахунок фінансово-господарської діяльності боржника.

На другому створюється спеціальна робоча група, до складу якої повинні входити представники підприємства, що реструктуризується, представники кредиторів і арбітражний керівник, який може виконувати функції розпорядника майна, керівника реорганізації чи ліквідатора, якщо реструктуризацію здійснюють після порушення справи про банкрутство підприємства, спеціалісти, які будуть здійснювати фінансово-економічний аналіз діяльності і саму реструктуризацію.

На третьому етапі складається графік проведення реструктуризації.

На четвертому етапі здійснюється діагностика підприємства, тобто аналіз фінансового стану, оцінка конкурентоспроможності продукції, виробничого потенціалу тощо. Фінансовий аналіз зосереджується на питаннях, пов'язаних з використанням наявних у підприємства фінансових ресурсів. Аналізується структура витрат на виробництво та реалізацію продукції по її окремих групах, а також рентабельність окремих виробів.

Зупинимось на причинах, які зумовлюють необхідність здійснення реструктуризації підприємств. Перша пов'язана з трансформацією економічної системи України і потребою пристосування до неї. Реструктуризація, дає підприємству можливість адаптуватися з допомогою комплексу заходів організаційно-економічного, техніко-технологічного та фінансового характеру, які забезпечать зростання ефективності виробництва, підвищення конкурентоспроможності та зміцнення його фінансової стійкості.

Другою причиною є приватизація. Напередодні проводиться належна підготовка підприємства. Крім того, зміна форм власності й організаційно-правової форми господарювання вимагає корегування не тільки структури управління, а й характеру взаємовідносин, корпоративної культури, способу й ступеня делегування повноважень.

Важливою умовою ефективної реструктуризації є правильний вибір форм і методів. На цей вибір впливає багато факторів: цільова спрямованість, особливості конкретного підприємства, наявність фінансових та інших ресурсів, досвід і знання власників, гострота проблеми тощо.

Особливе значення має фінансова реструктуризація, під якою розуміється корегування активів і пасивів балансу підприємства. Така реструктуризація спрямована на підвищення вартості, платоспроможності і стійкості підприємства. Залежно від проблем застосовують один з таких методів: продаж невикористовуваних основних фондів, зменшення оборотних запасів шляхом реалізації надлишкової частини, скорочення дебіторської і кредиторської заборгованості, передачу частини майна в рахунок погашення заборгованості, продаж (купівля) акцій різних підприємств, продаж частини власних акцій, додаткова емісія акцій, взаємозаліки, зменшення (збільшення) залучених кредитів.

Фінансова реструктуризація підприємства, з одного боку, може бути складовою частиною загальної реорганізації, тому що неможливо провести будь-які зміни, не зачепивши фінанси, а з іншого боку, вона може здійснюватися як самостійний напрямок, як засіб стратегічних фінансових перетворень, попередження банкрутства і підвищення рівня платоспроможності. В цьому випадку вона виконує суто санаційну функцію. Фінансова реструктуризація розглядається законодавством України як "...система заходів, що здійснюється під час провадження у справі про банкрутство з метою запобігання визнання боржника банкрутом та його ліквідації, спрямована на оздоровлення фінансово-господарського становища, а також задовольняє в повному обсязі або частково кредиторів шляхом коригування, реструктуризації боргів і капіталу підприємства та (або) зміни організаційно-правової структури боржника"¹.

Для характеристики фінансового стану підприємства використовуються такі основні показники: коефіцієнт покриття, коефіцієнт забезпечення власними коштами, коефіцієнт абсолютної ліквідності, коефіцієнт фінансової автономії, коефіцієнт довгострокової фінансової незалежності.

Існують різні підходи до визначення поняття "фінансова реструктуризація". Деякі

автори під цим терміном розуміють лише зміну структури пасиву балансу підприємства (французький економіст М. Перар) і навіть тільки зміну кредиторської заборгованості (Л.П. Батенко). Інші розглядають її як перерозподіл дебіторської та кредиторської заборгованості (А. Бутник-Сіверський, Г. Лозова, А. Донченко).

М.Д. Білик в своєму дисертаційному дослідженні на звання доктора економічних наук визначає, що фінансова реструктуризація підприємства - це "система фінансово-економічних та інших заходів, спрямованих на реформування його фінансової діяльності і забезпечення досягнення мети його фінансової стратегії шляхом здійснення необхідних перетворень складу його капіталу, активів та грошових потоків, адаптованих до змін кон'юнктури фінансового ринку та інших зовнішніх факторів формування результатів фінансової діяльності".

На нашу думку, це найбільш повне і обгрунтоване визначення фінансової реструктуризації, яке охоплює весь комплекс заходів, спрямованих на зміну структури фінансів підприємства для забезпечення платоспроможності і запобігання банкрутству.

Фінансову реструктуризацію необхідно здійснювати в таких напрямках:

- реструктуризація пасиву балансу (форм короткострокової і довгострокової заборгованості підприємства та структури власного і позикового капіталу);
- реструктуризація активу балансу (видів оборотних та поза оборотних активів підприємства та співвідношення їх у цілому);
- реструктуризація грошових потоків (окремих видів додатного та від'ємного грошових потоків, окремих напрямків діяльності підприємства і співвідношення загального обсягу надходження і витрат грошових коштів).

Ефективність фінансової реструктуризації підприємств повинна здійснюватися за критеріями зростання рівня платоспроможності, зміцнення фінансової стабільності та зростання "чистого" грошового потоку.

Більшість українських підприємств потребують сьогодні кардинальних структурних змін системи господарювання. Позитивні зміни в економіці країни, пов'язані з підвищенням обсягів виробництва, носитимуть короткочасний характер, якщо фінансовий стан підприємств не буде стабільним, рівень платоспроможності - досить високим, а кінцевий фінансовий результат їхньої діяльності - прибутком.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Закон України "Про банкрутство". - 1992.-травень.
2. Закон України "Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом". - 1999. - червень.
3. Батенко Л.М. Філософія і методологія реструктуризації. Програма реструктуризації.
4. Білик М.Д. Управління фінансовими ресурсами державних підприємств: Дис. докт. екон. наук. - Суми; Українська академія банківської справи, 2000.
5. Бутник-Сиверский А., Лозова Т., Данченко А. Реорганизация, реструктуризация предприятий в условиях перехода экономики. // Бизнес. -1999. - № 20.
6. Ковалев Б. Введение в фінансовий менеджмент. - М.: Финансы и статистика, 1999.
7. Антикризисноеуправление: Учеб, пособие /Под редакцией Э.С. Минаева, В.П. Паначушина, - М.: Приор, 1998.
8. ПерарЖ. Управление финансами: Пер. с фр. - М.: Финансы и статистика, 1999.
9. Унковская Т.Е. Финансовое равновесие предприятия. - К.: Генеза, 1997.